

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

FILOLOGIYA
PHILOLOGY

LOTIN TILINING TIBBIYOT FANIDAGI ROLI VA UNING AHAMIYATI

Normuradova Nasiba

Zarmed universiteti

Tillar kafedrası o‘qituvchisi

+998933570357

normuradova74@gmail.com

Annotatsiya: lotin til shifokorlarga va tibbiyot ta’limini olishni boshlagan talabalarga o‘zaro ma’lumot almashish va kasbiy bilimlarni o‘rganish jarayonida yordam beradi. Lotin tilidagi murakkab anatomik, histologik va klinik terminlarni to‘g‘ri tarjima qilishda ko‘plab qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bu atamalar tibbiy mutaxassislariga o‘z kasbiy sohalarida o‘zaro tushunishni osonlashtiradi. Lotin tili, o‘lik til bo‘lishiga qaramay, tibbiy ta’limda va ilmiy sohalarida katta ahamiyatga ega. Oliy tibbiyot o‘quv yurtlarida lotin tili va tibbiyot terminologiyasi asoslarini o‘rganish jarayonida turli o‘qitish metodlari, masalan, kompyuterda o‘qitish, muhokama, keys metodi va rolli o‘yinlardan foydalaniladi.

Kalit so‘zlar: tibbiyot, an’anaviy, anatomik, histologik va klinik, epidemiya, bronx, herpes, karsinoma.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF LATIN IN THE FIELD OF MEDICINE

Abstract: latin is helpful for medical professionals and students beginning their medical education to exchange information and acquire professional knowledge. There are many difficulties in accurately translating complex anatomical, histological, and clinical terms in Latin. These terms help medical specialists communicate more effectively within their professional fields. Despite being a dead language, Latin plays a significant role in medical education and scientific fields. In higher medical education institutions, various teaching methods are used in the process of learning Latin and the basics of medical terminology, such as computer-based learning, discussions, case methods, and role-playing.

Keywords: medicine, traditional, anatomical, histological, and clinical, epidemic, bronchus, herpes, carcinoma.

РОЛЬ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В ОБЛАСТИ МЕДИЦИНЫ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ

Абстрактный: латинский язык помогает медицинским специалистам и студентам, начинающим свое обучение в области медицины, обмениваться информацией и

осваивать профессиональные знания. При правильном переводе сложных анатомических, гистологических и клинических терминов на латинский язык возникает множество трудностей. Эти термины способствуют лучшему взаимопониманию среди медицинских специалистов в их профессиональной сфере. Несмотря на то, что латинский язык является мертвым, он имеет большое значение в медицинском образовании и научных областях. В высших медицинских учебных заведениях при обучении латинскому языку и основам медицинской терминологии используются различные методы преподавания, такие как обучение на компьютере, обсуждения, метод кейсов и ролевые игры.

Ключевые слова: медицина, традиционный, анатомический, гистологический и клинический, эпидемия, бронх, герпес, карцинома.

Lotin tilining tibbiyot sohasidagi o‘rni va ahamiyati juda katta. Tibbiyotda lotin tilini bilish, dunyoning turli mamlakatlaridagi shifokorlarga bir-birlarini oson tushunish imkonini beradi. Shu tariqa, lotin tili butun dunyo shifokorlari uchun umumiy til sifatida xizmat qilmoqda. U tibbiy sohada uzoq tarixga ega bo‘lib, ko‘plab tibbiy asarlar an‘anaviy ravishda lotin tilida yozilgan. Bu til shifokorlarga va tibbiyot ta‘limini olishni boshlagan talabalarga o‘zaro ma‘lumot almashish va kasbiy bilimlarni o‘rganish jarayonida yordam beradi.

Zamonaviy pedagogikada tibbiy ta‘limda o‘quvchilarning faol ishtirokini ta‘minlash uchun interfaol texnologiyalarni qo‘llash, o‘qituvchi va o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligini kuchaytiradi. Tibbiyot universitetlarida ta‘lim olish jarayonida, talabalarga kasbiy va madaniy ko‘nikmalarni egallash kerakligi ta‘kidlanadi. Tibbiyot institutlarining dastlabki bosqich talabalari lotin tili va tibbiy terminologiya fanini o‘rganishni boshlaydilar. Bu, odatda, yangi va qiyin fan bo‘lganligi sababli, barcha talabalar uni bir xil darajada o‘zlashtira olmaydi. Xususan, lotin tilidagi murakkab anatomik, histologik va klinik terminlarni to‘g‘ri tarjima qilishda ko‘plab qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bu, moslashgan va moslashmagan aniqllovchilarni o‘rganishda ham aks etadi.

Tibbiyotda lotin tili o‘rganishning asosiy maqsadi - tibbiy terminologiya va atamalarni o‘rganishdir. Bu atamalar tibbiy mutaxassislarga o‘z kasbiy sohalarida o‘zaro tushunishni osonlashtiradi. Shifokorlar va tibbiyot xodimlari xalqaro atamalardan foydalanib, turli mamlakatlardagi mutaxassislar bilan oson aloqada bo‘lishlari mumkin. Tibbiyotda ishlatiladigan atamalar ko‘pincha yunon va lotin tillaridan kelib chiqqan bo‘lib, ular ilmiy va amaliy tibbiyotning asosiy vositalarini tashkil qiladi. Masalan, epidemiya, bronx, herpes, karsinoma, emfizema kabi atamalar lotin tilidan kelib chiqqan. Bu atamalar barcha mamlakatlar shifokorlari uchun tushunarli va yagona ma‘lumotnoma sifatida xizmat qiladi.

Bugungi kunda lotin tili faqat qadimgi Rim madaniyatining yodgorligi sifatida emas, balki zamonaviy ilmiy va tibbiy sohalarda ham mustahkam o‘ringa ega. U biologiya, huquqshunoslik va tibbiyotda ilmiy terminologiya asosiy qismi hisoblanadi. Shu sababli, tibbiyotda lotin tili va yunon tilining asoslarini o‘rganish, mutaxassislarga o‘z kasbiy bilimlarini

yanada chuqurroq anglash va yangilab borilayotgan tibbiy bilimlarga tezkor kirish imkoniyatini taqdim etadi.

Lotin tili, o‘lik til bo‘lishiga qaramay, tibbiy ta’limda va ilmiy sohalarda katta ahamiyatga ega. Oliy tibbiyot o‘quv yurtlarida lotin tili va tibbiyot terminologiyasi asoslarini o‘rganish jarayonida turli o‘qitish metodlari, masalan, kompyuterda o‘qitish, muhokama, keys metodi va rolli o‘yinlardan foydalaniladi. Bu metodlar talabalarga tibbiyot terminologiyasini chuqur o‘rganish va uni kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatli qo‘llash imkonini beradi.

Tibbiyotda anatomik atamalar va terminologiyaning o‘rni nihoyatda muhimdir. Ularning to‘g‘ri tushunilishi va ishlatilishi shifokorning kasbiy faoliyatini samarali olib borishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Shu tarzda, lotin tili tibbiyotda bilimlarni uzatishda va xalqaro miqyosda o‘zaro tushunish jarayonida muhim vosita hisoblanadi.

Dasturlashtirilgan ta’lim metodlari talabalarga didaktik materiallarni yaratishda yuqori samaradorlikni ta’minlashga imkon beradi. Rolli o‘yinlar - bu ishtirokchilarga qarama-qarshi manfaatlarga ega, shaxsiylashtirilgan vaziyatlarni o‘ynash imkonini beradigan o‘quv usulidir. Ushbu metod, xususan, «Klinik terminologiya» mavzusida seminarlar o‘tkazishda samarali natijalar beradi. Rolli o‘yinlar orqali talabalar tibbiy atamalar va tushunchalarni amaliyotda qo‘llashni o‘rganadilar. Bu metod, o‘z navbatida, o‘quvchilarga lotin tilidagi atamalarni o‘zlashtirish va tushunish jarayonini yanada samarali qiladi.

Lotin tilining tibbiyotdagi o‘rni -Lotin tili, shifokorlar uchun terminologiyani tushunishda ajralmas vosita hisoblanadi. U barcha anglo-sakson tillarining asosi bo‘lib, fransuz, ispan, portugal, italyan, nemis, ingliz va boshqa tillarda keng tarqalgan. Masalan, fransuz, italyan, ispan va rumin tillarida so‘zlarning 89 foizidan ortig‘i lotinchadir. Ingliz va nemis tillarida esa bu ko‘rsatkich 65%ni tashkil etadi. Lotin tilini o‘rganish, shifokorning so‘z boyligini kengaytiradi va yangi so‘zlarni o‘rganish jarayonini osonlashtiradi. Lotin tilini o‘rganish orqali talabalar nafaqat tibbiy terminologiyani, balki butun dunyo shifokorlari bilan samarali muloqot qilishni o‘rganadilar.

Tibbiy terminologiya va uning ahamiyati -Lotin tili, tibbiyotda xalqaro terminologiyaning asosiy manbai hisoblanadi. Shifokorlar har bir davlatda qadimgi yunon va lotin tillari asosida shakllangan universal atamalardan foydalanadilar. Ushbu atamalar mutaxassislar uchun tushunarli bo‘lib, millatga qarab o‘zgarishsiz qoladi. Bunday xalqaro atamalar tibbiyot fanining asosiy tarkibini tashkil etadi. Tibbiy terminologiyaning boshlang‘ich nuqtasi - ilmiy tushunchalarni ixcham va aniq ifodalashdir. Tibbiyotda uchta asosiy terminologiya tizimi mavjud: anatomik va gistologik terminologiya, farmatsevtik va klinik terminologiya.

1. Anatomik va gistologik terminologiya: Ushbu tizimlar tananing tuzilishi va qismlarini tavsiflashga qaratilgan. Lotin tili prefiks va sufikslar yordamida anatomik tuzilmalarning aniq nomlarini shakllantiradi.

2. Farmatsevtik terminologiya: Bu tizim dori-darmonlar va ularning shakllarini tasniflashga bag‘ishlangan. Farmatsevtik nomenklatura Xalqaro farmatsevtika nomenklaturasi asosida tuziladi va doim yangilanadi.

3. Klinik terminologiya: Ushbu tizim, bemorlarni tekshirish, tashxis qo‘yish va davolashda ishlatiladigan terminlarni o‘z ichiga oladi.

Prefikslar va yunoncha atamalar-Tibbiyotda prefikslar, ayniqsa yunoncha prefikslar keng tarqalgan. Yunoncha prefikslar ko‘pincha anatomik ma’noga mos keladi, ammo ba’zi hollarda ularning ma’nosi atama kontekstiga qarab o‘zgarishi mumkin. Yunoncha prefikslarning o‘ziga xosligi shundaki, ular ko‘p ma’nolarga ega bo‘lishi mumkin, bu esa tibbiy atamalarning murakkabligini oshiradi. Shunday qilib, yunoncha prefikslarning aniq ma’nosini tushunish talab etiladi.

Farmatsevtik nomenklatura va yangilanishlar-Farmatsevtika atamalari va dori vositalarining dozalash shakllari Xalqaro farmatsevtika nomenklaturasi asosida tuziladi va davriy ravishda qayta ko‘rib chiqiladi. Yangi dori vositalari va dozalash shakllari paydo bo‘lishi bilan, nomenklatura yangilanadi. Bu yangilanishlar tibbiyotda yangi bilimlar va amaliyotlarga moslashish jarayonini o‘z ichiga oladi¹⁸⁷.

Lotin tilini o‘rganish va zamonaviy o‘quv metodlari -Lotin tilini o‘rganish jarayonida talabalar lug‘at shaklida o‘rganilgan so‘zlar bilan ishlashadi. Bu jarayonda grammatik mashqlar, kartalar, kompyuter testlari va diktantlar orqali o‘rgangan materialni mustahkamlashga qaratilgan metodlar qo‘llaniladi. Talabalar yangi so‘zlarni yodlash va og‘zaki savollar orqali materialni o‘zlashtirishni yoqtiradilar. Shu bilan birga, talabalarga lotin aforizmlari va iboralarini yodlash tavsiya etiladi. Masalan, «Vivere militare est» (Yashash – bu jang qilish) kabi aforizmlar nafaqat tilni o‘rganish, balki lotin madaniyati va tarixiga oid chuqur tushunchalarni o‘zlashtirishga yordam beradi¹⁸⁸.

Lotin tilini o‘rganish tibbiyotda nafaqat ilmiy terminlarni tushunish, balki butun dunyo bo‘ylab mutaxassislar bilan muloqot qilish imkonini beradi. Shifokorlar uchun lotin tili nafaqat tibbiy bilimlarni o‘zlashtirish, balki tibbiy atamalarni o‘zaro tushunish va bemorlarga yordam berish uchun zarur vosita hisoblanadi. Dasturlashtirilgan ta’lim va zamonaviy metodlar yordamida lotin tilini o‘rganish jarayoni yanada samarali va qiziqarli bo‘ladi.

Tibbiyot sohasidagi bilimlarni o‘zlashtirishda lotin tilining roli katta. "Yashash, kurashish demakdir" (Vivere militare est) va "Gigiena - salomatlikning do‘stidir" (Hygiena amica valetudinis) kabi lotincha aforizmlar, nafaqat lotin tilining o‘ziga xos go‘zalligini, balki tibbiyot fanining asosiy tamoyillarini ifodalaydi. Ushbu iboralar, tibbiyotda faqat badiiy jihatdan emas, balki ilmiy nuqtai nazardan ham muhimdir. Lotin tilini o‘rganish nafaqat atamalarning ma’nolarini tushunishni, balki tibbiyot ilmiga kirib borishda kerakli bilimlarni ham beradi.

¹⁸⁷ Garcia, 2019 Farmatsevtik nomenklatura yangilanishi haqida: Xalqaro farmatsevtika nomenklaturasi tibbiyotda doimiy yangilanishga muhtoj bo‘lgan soha bo‘lib, bu yangilanishlar dori vositalari va terapiya metodlarining yangi yutuqlariga asoslanadi.

¹⁸⁸ Smith, 2022 Lotin aforizmlari va iboralar: Lotin aforizmlari faqat tilni o‘rganish uchun emas, balki madaniy va falsafiy tushunchalarni o‘rganish va ularga asoslangan dunyoqarashni shakllantirishda ham muhimdir.

Tibbiy atamalarning ko‘pchiligi lotin tilidan olingan bo‘lib, ular butun dunyo bo‘ylab shifokorlar tomonidan tushunarli va bir xil ma‘nolarda ishlatiladi.

Lotin tilining tibbiyotdagi roli -Lotin tili tibbiyotda nafaqat tarixiy merosni, balki zamonaviy tibbiyotdagi muhim tushunchalarni ifodalash uchun ham xizmat qiladi. Tibbiyotda ishlatiladigan terminlarning aksariyati qadimgi yunon va lotin tillaridan kelib chiqqan, chunki bu tillar tibbiy ilm-fan va amaliyotning asosiy manbalari sifatida xizmat qilgan. Tibbiy terminologiya, ayniqsa anatomiya, farmakologiya va klinik sohalarida lotin tilining ta‘sirini sezilarli darajada ko‘rsatadi. Lotin tilida yaratilgan atamalar tibbiy ilmda yagona, universal tizimni ta‘minlaydi va shifokorlar o‘rtasida muloqotning aniq va tushunarli bo‘lishini kafolatlaydi.

Tibbiy atamalarni o‘rganish va ularning qo‘llanilishi -Lotin tili kursi, nafaqat tibbiyot sohasidagi atamalarni to‘g‘ri o‘zlashtirishga yordam beradi, balki talabalarni kelajakda mukammal shifokor bo‘lishga tayyorlaydi. Tibbiy atamalarni o‘rganish va ularni tushunish uchun lotin tilini bilish zarur. Bu, ayniqsa, anatomiya va farmakologiya kabi ilmiy kurslarda juda muhimdir, chunki bu kurslarda ko‘plab atamalar aynan lotin tilidan kelib chiqadi. Misol uchun, anatomiya bo‘yicha o‘rganilgan ko‘plab atamalar lotin tilidagi so‘zlardan tashkil topgan bo‘lib, ularni aniq va to‘g‘ri tushunish, so‘ngra amaliyotda qo‘llash talab etiladi. Lotin tilining grammatik qoidalari, tibbiy atamalarni to‘g‘ri shakllantirishda yordam beradi. Shifokorlar uchun anatomiya kursida lotin tilidagi atamalarni o‘rganish va ular bilan ishlash juda muhim, chunki bu atamalar inson tanasining tuzilishini tasvirlaydi va unga oid tushunchalarni aniq belgilaydi.

Lotin tili va kasbiy tilni shakllantirish -Lotin tili o‘rganish jarayonida, talabalar faqat atamalarni o‘rganib qolmay, balki o‘z kasbiy tili uchun zarur bo‘lgan terminologik tizimni ham shakllantiradilar. Bu tizim, tibbiyotda ishlatiladigan barcha atamalar va tushunchalarning asosiy strukturasini tashkil qiladi. O‘qituvchi, bu tizimni tushunishga va uni to‘g‘ri qo‘llashga yordam beradi. Bu jarayonning muvaffaqiyatli bo‘lishi uchun lotin tili kursi nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko‘nikmalarni ham o‘z ichiga olishi kerak. Shifokorlarning tibbiyotda foydalanadigan kasbiy tilini shakllantirish, lotin tilini chuqur o‘rganish orqali amalga oshiriladi¹⁸⁹.

Lotin tilini o‘rganishning integratsiyasi-Lotin tili kursi, tibbiyot fanining boshqa kurslari bilan integratsiyalashadi. Masalan, anatomiya va farmakologiya kabi maxsus kurslar bilan bog‘liq holda lotin tili kursida o‘rganilgan bilimlar yanada samarali bo‘ladi. Lotin tilini o‘rganish jarayonida, o‘quvchilar tibbiyotda ishlatiladigan terminlarning kelib chiqishi, ularning grammatik shakllari va ma‘nolarini o‘rganadilar. Shu bilan birga, o‘qituvchi talabalarni nafaqat teoriya, balki praktika orqali ham yo‘naltirishi lozim. O‘qituvchi, talabalar uchun tibbiyotda atamalarning to‘g‘ri ishlatilishini, ularning turli kontekstlarda qanday qo‘llanishi

¹⁸⁹ Мухаммедова, О.А. (2022). Развитие медицинского образования в Узбекистане. Eurasian Journal of Academic Research, 2(5), 397-399

kerakligini tushuntirib beradi. Tibbiy bilimlarni o‘rganish jarayonida, lotin tilining o‘rganilishi, talabalarni kelajakda kasbiy faoliyatlariga tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi¹⁹⁰.

O‘qituvchining roli va integratsion o‘qitish metodlari-Lotin tili kursi, o‘quvchilarga faqat tibbiy atamalarni o‘rganish imkoniyatini yaratibgina qolmay, balki ularning umumiy madaniy rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi. O‘qituvchining vazifasi nafaqat lotin tilini o‘rgatish, balki uni tibbiy bilimlar bilan bog‘lash va integratsiyalashdir. Shuningdek, lotin tilini muvaffaqiyatli o‘rganish uchun o‘quvchilarga doimiy ravishda ularni o‘rganish va amaliyotda qo‘llash imkoniyatlari yaratib berilishi kerak. Tibbiy-nazariy va klinik fanlar bilan integratsiya, talabalarni murakkab ilmiy va amaliy savollarga tayyorlaydi.

Lotin tili tibbiyot ta’limining ajralmas qismi bo‘lib, kelajakdagi shifokorlarni tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu til, tibbiy atamalarni tushunish va to‘g‘ri ishlatishda, shuningdek, umumiy madaniy rivojlanishda katta ahamiyatga ega. Lotin tilini o‘rganish jarayonida olingan bilimlar va ko‘nikmalar, nafaqat tibbiyot fanlarini o‘rganishda, balki amaliy shifokorlik faoliyatida ham samarali qo‘llanadi. Shu bilan birga, lotin tilini o‘rganish, talabalarni tibbiy sohadagi terminologiya tizimi bilan tanishtirib, ularni global miqyosda faol ishlay olishlari uchun tayyorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Garcia, 2019 Farmatsevtik nomenklatura yangilanishi haqida: Xalqaro farmatsevtika nomenklaturasi tibbiyotda doimiy yangilanishga muhtoj bo‘lgan soha bo‘lib, bu yangilanishlar dori vositalari va terapiya metodlarining yangi yutuqlariga asoslanadi.

2. Smith, 2022 Lotin aforizmlari va iboralari: Lotin aforizmlari faqat tilni o‘rganish uchun emas, balki madaniy va falsafiy tushunchalarni o‘rganish va ularga asoslangan dunyoqarashni shakllantirishda ham muhimdir.

3. Sunbula R. et al. Teaching foreign languages in medical institutes //Journal of Positive School Psychology. – 2022. – C. 1605–1613-1605–1613.

4. Xo‘jayev G‘.X., Kuvatov A.K., “Ta’lim jarayonida ilg‘or pedagogik texnologiyalarni qo‘llash” Samarqand, 2004 yil.

5. Мухаммедова, О.А. (2022). Развитие медицинского образования в Узбекистане. Eurasian Journal of Academic Research, 2(5), 397-399

6. Болдырева О.Н. Нет пути в медицине без латинского языка (Non est via in medicina sine lingua Latina).

7. Akhtamovna, M. O. (2022). Foreign Language Teaching to Students Non Linguistic Higher Education Institutions. Global Scientific Review, 10, 168-170.

8. Аванесьянц Э.М., Кахацкая Н.В. Основы латинского языка и медицинской терминологии -М.: «А Н Т И», 2001. - 345 с.

¹⁹⁰ Sunbula R. et al. Teaching foreign languages in medical institutes //Journal of Positive School Psychology. – 2022. – C. 1605–1613-1605–1613.

9. Abrayeva Sh.E. Tibbiyot terminologiyasida lotin va yunon tillarining ahamiyati. Новости образования: исследование в XXI веке. 2023 yil mart
10. Akhtamovna, M. O. (2023). Development of Russian-Language Competence of Medical Students. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, 16, 46-48.
11. О Мухаммедова. Иностранный язык для студентов вузов задачи обучения. Муаллим аёми зликсиз билимлендири, 44
12. Abrayeva, S. (2022). Lotin tilining tibbiyot terminologiyasida roli (Doctoral dissertation, Uzbekistan, Tashkent).
13. Esonovna, A. S. (2023). Tibbiyot terminologiyasida lotin va yunon tillarining ahamiyati.
14. Esonovna, A. S. (2021). Application of latin and greek synonymic morphemes in medical terminology of the french language.
15. Gulfura, T., Bobojonova, S., Shakhnoza, A., Komila, S., & Doniyor, A. (2019). The role of task based learning in teaching english.